

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL
Majandusteaduskond
Rahvusvaheliste suhete instituut
Rahvusvaheliste suhete ja politoloogia õppetool

Mari Aasmäe

**EESTI VABARIIGI TAASISESEISVUMINE – EESTIMAA
RAHVARINDE POLIITIKA AASTATEL 1988 JA 1989**

Bakalaureusetöö

Juhendajad: professor Toomas Varrak
MA Helen Lausma-Saar

Tallinn 2015

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud kõikidele teiste autorite töödele, olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Mari Aasmäe.....

Üliõpilase kood: 113179

Üliõpilase e-posti aadress: mari.aasmae@gmail.com

Juhendaja Toomas Varraku arvamus:

Töö vastab uurimistööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaasjuhendaja Helen Lausma-Saare arvamus:

Töö vastab uurimistööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

SISUKORD

ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. MUUTUV ÜHISKOND	7
1.1. Hirvepargi meeleavaldus	9
1.2. Isemajandava Eesti ettepanek	11
1.3. Muinsuskaitse liikumine	12
1.4. Loomeliitude pleenum	13
1.5. Eesti Roheline Liikumine	14
2. EESTIMAA RAHVARINNE	16
2.1. Rahvarinnete rollist maailmas	16
2.2. Eestimaa Rahvarinne	16
2.2.1. Suveräänsusdeklaratsioon	19
2.2.2. Keeleseadus	20
2.2.3. Trikolor Pika Hermann'i torni	20
3. EESTIMAA RAHVARINDE POLIITIKA	21
3.1. Rahvarinde sisepoliitilised eesmärgid	22
3.2. Baltimaade koostöö	24
3.2.1. Balti Assamblee	25
3.2.2. Balti kett	27
KOKKUVÕTE	30
SUMMARY	31
KASUTATUD ALLIKAD	34
LISAD	36
Lisa 1	37
Lisa 2	38

ABSTRAKT

Käesoleva töö eesmärk on uurida Eestimaa Rahvarinde poliitikat ja panust Eesti iseseisvuse taastamisse aastatel 1988–1989. Samuti vaatleb autor kolme Balti riigi koostööd ning selle avaldumist Balti keti näol.

Bakalaureusetöö on jagatud kolmeks peatükiks.

Esimeses peatükis kajastab autor suuremate muutuste algust ühiskonnas ja rahva meelsuses. Siin peatükis on välja toodud tähtsamad liikumised ja sündmused, mis eelnesid Eestimaa Rahvarinde loomisele.

Bakalaureusetöö teine peatükk keskendub rahvarinnete ajaloole, kajastades Eestimaa Rahvarinde tekkelugu. Välja on toodud kolm olulist sisepoliitilist sündmust aastatel 1988–1989, mis olid Eesti taasiseseisvumisel märgilise tähendusega.

Kolmas peatükk käsitleb Eestimaa Rahvarinde poliitikat, kolme Balti riigi koostööd ja ühiste jõupingutustega korraldatud Balti ketti.

Uurimustöö eesmärkide saavutamiseks kasutab autor ühiskonnateadlaste, ajaloolaste, ajakirjanike ja poliitikute töid.

Võtmesõnad: Eestimaa Rahvarinne, demokraatia, Baltimaade koostöö.

SISSEJUHATUS

Rahvarinne, esialgse nimega Eestimaa Rahvarinne Perestroika toetuseks, loodi 1988. aastal eesmärgiga arendada ühiskonnas demokraatlikke põhiväärtusi ja õõnestada kehtivat totalitaarset riigikorda. Eestimaa Rahvarinne (edaspidi kasutatakse töös sõna Rahvarinne) tekkis tänu ühiskonnas alguse saanud uuenduskursile ehk uutmisele, mille algatas NSV Liidu uus liider Mihhail Gorbatšov.

Rahvarinne oli esimene liikumine Eestis, mis võttis teadliku kursi Eesti iseseisvuse taastamisele. Rahvarindest sai talle eelnenud liikumiste eesmärkide elluviija ja tervikliku programmi väljatöötaja. Erinevalt eelkäijatest hakkas Rahvarinne senisest aktiivsemalt arendama kolme Balti riigi koostööd, mille edukuse mõõdupuuks on siiani mitmetele ikestatud rahvastele eeskujuks olev Balti kett, mis 2009. aastal kanti ka UNESCO maailma mälu registrisse.

Rahvarindest sai omariikluse taastamise juhtliikumine. Järk-järgult hakati üles ehitama demokraatlikku riigikorda ja kodanikuühiskonda. Avalikustati opositsiooni massiline olemasolu, mis andis tõuke sõnavabaduse arenguks. Võeti vastu suveräänsusdeklaratsioon ja keeleseadus. Ausse tõsteti Eesti rahvuslipp, mis Rahvarinde eestvedamisel ja rahva nõudmisel punalipu asemel Pika Hermannini torni heisati. Lipu ennistamisele järgnes rahva eneseteadvuse hüppeline tõus ning see hakkas impeeriumi seestpoolt nõrgestama.

Pärast pikki okupatsiooniaastaid oli Rahvarinne oma algatuste ning oskusliku tegutsemisega tähelepanuväärne nähtus kogu maailmas. Valitud *step- by- step*-taktika ning olusid arvestav tegutsemine olid märksõnad, millega liikumise tegevust iseloomustada.

Rahvarinne tegutses aastatel 1988–1993. Bakalaureusetöö käsitleb aastaid 1988–1989, kuna sellesse ajavahemikku jäävad nii Rahvarinde loomine kui ka iseseisvuse taastamise seisukohast olulise tähtsusega algatused. Viimane sündmus, mida töö käsitleb, on Balti kett. See on taasiseseisvumise ja Baltimaade koostöö sümbol ning lõpetab seeläbi ühe perioodi taasiseseisvumise teel.

Bakalaureusetöö eesmärgiks on uurida Rahvarinde algatusi teel iseseisva demokraatliku riigini. Samuti anda vastus küsimusele, mis tegi Rahvarindest taasiseseisvumise olulisima jõu.

Töös võrreldakse Rahvarinnet talle eelnenud liikumistega. Bakalaureusetöös ei uurita vastuolude tekkimist käsitletava perioodi teiste poliitiliste liikumistega ning Eesti iseseisvumise vastastega. Pikemalt ei peatuta bakalaureusetöös ka Rahvarinde kui organisatsiooni loomise analüüsil, seda käsitletakse vaid sedavõrd, kui see on oluline ülejäänud töö mõistmisel.

Uurimistöö meetodiks valiti induktiivne meetod. Eesmärkide saavutamiseks läbib käesoleva töö autor järgmised etapid.

- Esimeses peatükis toob bakalaureusetöö autor välja taustaloo, mis aitab mõista 1980ndatel ühiskonnas toimunud muutusi. Samuti käsitletakse Rahvarinde kujunemise lugu ning sellele eelnenud liikumiste eesmärke ja tegevussuundi. Peatüki olulisus on tingitud asjaolust, et Rahvarindest sai talle eelnenud liikumiste algatuste edasiarendaja ja elluviija.
- Teises peatükis käsitleb autor rahvarinnete ajalugu maailmas laiemalt, Eestimaa Rahvarinde loomist ning tähtsamaid samme siseriiklikus kontekstis. Välja toodud rahvarinde algatuste valikul on lähtutud iseseisva riigi tunnustest – suveräänsus, keel, sümboolika.
- Kolmandas peatükis võtab autor vaatluse alla Rahvarinde poliitilised eesmärgid, kolme Balti riigi rahvarinnete koostöö ning nende suurima ühisprojekti, Balti keti. Rahvarindest sai Balti riikide koostöö arendaja, seda saab pidada rahvusvahelise koostöö alguseks, mis on riigi tuleviku kindlustamise seisukohast oluline.

Käesoleva töö aktuaalsus on tingitud tõsiasiast, et verine võitlus iseseisvuse eest on maailmas igapäevane nähtus. Bakalaureusetöö aitab paremini mõista, et tegelikkuses ei pruugi see siiski olla ainuvõimalik variant.

1. MUUTUV ÜHISKOND

Nõukogude Liidus valitsenud maailmarevolutsiooni ideoloogia ning usk kommunismi saabumisse piirasid kultuuri, teaduse ja majanduse arengut, inimeste algatusvõime ja ettevõtlikkus olid maha surutud. Stalini surma järel koondus võim täielikult Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei (NLKP) kätte. NLKP eesmärgiks sai sotsialismi arendamine, kuna partei pidas seda ühiskonna arengu eelduseks, ning selle poole pidanuks pürgima iga riik ja rahvas. Nikita Hruštšovi eestvedamisel laiendas NLKP oma positsioone ühiskonnas, selle tagajärjena politiseerumine süvenes, mis kestis 1980. aastate keskpaigani. (Graft 2012, 9) Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidus (NSVL) muutusi ootavat põlvkonda piirati kommunismiehitamise või stalinismi arendamise rangete vaadetega, tugevdades seeläbi partei ja riigistruktuuride poliitilist monopolismi. Kriis impeeriumis üha süvenes, kuid range tsensuur ei võimaldanud avalikku objektiivset analüüsi. Muutuste möödapääsmatu vajaduse taustale kerkib küsimus – kuidas need alguse saavad? (*Ibid.*, 10)

1980. aastate keskpaigaks oli maailm muutunud, vähem tajuti seda lääneriikides ning rohkem Moskvast, kus Ronald Reagani tähesõdade programm oli NSV Liidu majanduslikule olukorrale tuntavalt mõju avaldanud. NSV Liidu tavakodanik tunnetas töörahva riigi allakäiku üha tühjemaks jäävate polettide ehk defitsiidi ning pikale venivast Afganistani sõjast koju saabuvate tinakirstude kaudu. Mahajäämuse peamiseks põhjusteks saab pidada paindumatut majandusmudelit ja ennaktempos suurenevat tehnoloogilist mahajäämist, mis kombineerus demograafilise kriisiga. Väljapääsuna nähti Kommunistliku Partei Keskkomitee (KP KK) peasekretäri kohale valitud Mihhail Gorbatsšovi algatatud uuenduskava, mis nägi ette sotsialistliku ühiskonna täiustamist ja ümberkorraldamist uutmise (*perestroika*) ning avalikustamise (*glasnost*) kaudu. (www.diplomaatia.ee/artikkel/laulva-revolutsiooni-maailm/)

Uus suund tehti avalikult teatavaks 1987. aastal, mil Mihhail Gorbatsšov esmakordselt NLKP juhtimise ajaloos tunnistas, et üldinimlikud väärtused on prioriteetsed ja ülevamad klassiväärtustest. Oma olemuselt tähendas see eemaldumist ühekülgselt klassiprintsiibist ajalooliste sündmuste, tegevuste, isiksuste hindamisel ja väärtustamisel. Avanes võimalus vabamalt väljendada oma arvamust, toetudes allikatele ja faktidele. Varem olid selleks vaid kommunistliku partei (KP) liidrite määrused ja juhtkirjad. (Grigorjan, Rosenfeld 2004, 14)

Perestroika kava nägi ette: Nõukogude Liidu loobumise 1980.aastate relvastuse tasemest, tagasi tõmbumise sõjalistest konfliktitsoonidest, koos lääneriikidega *modus vivende* leidmist, et saada neilt tehnoloogia, mille abil lükata uuesti käima stagneeruv ja kurnatud majandus. Paralleelselt sellega leevendada poliitilisi pingeid, pehmendades bürokraatlikku survet kultuurile ja avalikkusele glasnosti ehk avalikustamispoliitika abil ning demokratiiseerida teatavad institutsioonid, ennekõike kohalikud omavalitsused. Ettevõtted ja eriministeriumid muuta iseseisvaks, muu hulgas antakse neile õigus pöörduda otse välismaiste partnerite poole. Eraisikud tohivad asutada väikeettevõtteid ja kooperatiive. Need plaanid läksid oluliselt kaugemale oma eeskujudest: Lenini „uus majanduspoliitika“ 1920. aastatel ja Hruštšovi sulapoliitika pärast Stalini surma. (Dalos 2009, 21) Uutmiskava valguses polnud Nõukogude Liidu purunemine siiski 1985. aastal valitsema asunud Kremli juhtkonna eesmärk. Iga riigipea oleks 5 miljoni km² suuruse ja 260 miljoni elanikuga riigi vabatahtlikust loovutamise keeldunud. (*Ibid.*, 20)

Vaatamata allasurutud vabaduseihale suhtus Eesti haritlaskond esialgu perestroikasse kui järjekordsesse kampaaniasse ning valis ootetaktika (Grigorja, Rosenfeld 2004, 15). Rahva äratajaks sai ning meediasse, Eesti ajalehtede veergudele jõudis esimesena mure looduse rüüstamise pärast (Made 2006, 68). Stagnatsiooniaastatel oli Moskvast asuv mäekeemia tootmiskoondis Sojuzgorhimprom ette valmistanud projekti, kuidas võtta kasutusele Lääne-Virumaal asuvad rikkalikud fosforiidimaardlad (*Ibid.*, 69). Kaevandamise mõju oluks aga sealsele keskkonnale laastav, katastroofini võinuks viia Pandivere kõrgustikus paikneva põhjaveevõrgustiku hävimine, mis jätnuks veeta suure osa Eestist (Valk 2013, 20). Mure keskkonna ning Eestisse saabuva võõrtööjõu pärast käivitas fosforiidisõjaks nimetatud aktsiooni, mida on peetud kogu rahvast kaasa haaranud vabadusvõitluse esimeseks ilminguks (Made 2006, 70).

Teleajakirjanik Juhan Aare juhtimisel alustab 1986. aastal Eesti Televisioonis saatesari „Panda“ (*Ibid.*, 70). Selle keskkonnaküsimusi lahkava sarja 1987. aasta saated kujunesid suuresti fosforiidisõja tandriks ning olid rahva innustajad *glasnosti*-buumiga kaasneva „sõna sekka ütlemise“ võimaluse kasutamiseks ja okupatsioonivõimude koloniseerimispoliitika vastu protesteerimiseks (*Ibid.*, 71). Ajakiri Kultuur ja Elu pühendas 1987. aasta mainumbri fosforiidikaevandamisega kaasnevatele ohtudele. Lennart Meri avaldas 1. juulil 1987 fosforiidivastase artikli üleliidulises ajalehes Literaturnaja Gaseta. Rahva meelsuse

muutumise heaks näiteks on 14. mail 1987. aastal toimunud Tartu levimuusikapäevad, kus kõlas esimest korda fosforiidisõda ja rahva meeleolu silmas pidanud Alo Mattiiseni laul „Ei ole üksi ükski maa“ (Made 2006, 73). Paljud hakkasid aru saama, et perestroika on ainuke vahend tõelise rahvavõimu kindlustamisel ning vabanemisel stalinismi hirmust. (Grigorja, Rosenfeld 2004, 18).

Peagi mõisteti, et perestroika liberaalne variant on end ammendanud ning ühiskond on valmis radikaalseteks demokraatlikeks muudatusteks. 1988. aasta kevadel nõudis Eesti rahvas Molotovi-Ribbentropi pakti avaldamist, 1940. aastal NSV Liidu poolse Eesti okupeerimise tunnistamist, kommunistide poolt usurpeeritud ajaloo tõest taastamist, ühiskonna demokraatiseerimist, garantiid õigustele ja vabadusele, õigust omariiklusele (*Ibid.*, 20).

Vastukaaluks ühiskonnas tekkinud kriisile, hakkasid võimulolijad rahvast vanglatega ning piirangutega hirmutama, keelati miitingute korraldamise, nõuti vabamaks muutunud massimeedia ja ajakirjanduse piiramist, sobimatute autorite ranget karistamist ning sõltumatute ajalehtede ja ajakirjade toimetajate väljavahetamist. Selle tulemusena hakkasid esile kerkima mitteformaalsed liikumised ning mitteametlikud liidrid, kes võtsid perestroika edasise saatuse enda kätte. (*Ibid.*, 20)

1.1. Hirvepargi meeleavaldus

23. augustil 1939. aastal sõlmisid Nõukogude Liit ja Saksamaa vastastikuse mittekallaletungi lepingu. Alla kirjutasid Saksamaa välisminister Joachim von Ribbentrop ja NSV Liidu välisasjade rahvakomissar Vjatšeslav Molotov. Lepingu pooled kohustusid hoiduma agressiivsest tegevusest teineteise suhtes ning teise lepingupoole vastu suunatud liitudest, kokkulepetest. Lepingu salajane lisaprotokoll jaotas mõjupiirkonnad Ida-Euroopas: Soome ja Balti riigid ning Rumeeniale kuulunud Bessaraabia arvati NSV Liidu mõjualasse, Poola jaotati. Selle tulemusena algas 1940. aasta suvel esimene Nõukogude Liidu okupatsiooni aeg Eestis, millele järgnes 1944. aastal teine. NSV Liit eitas MRP salaprotokollile olemasolu kuni 1989. aastani. (stage.estonica.ee/et/Molotovi-Ribbentropi_pakt_MRP/) Eesti rahvas otsustas sellega mitte leppida ning selle tulemusena toimus esimene avalik okupatsioonivastane meeleavaldus MRP vastu ja selle avalikustamise poolt (Pärnaste, Niitsoo 1988, 3).

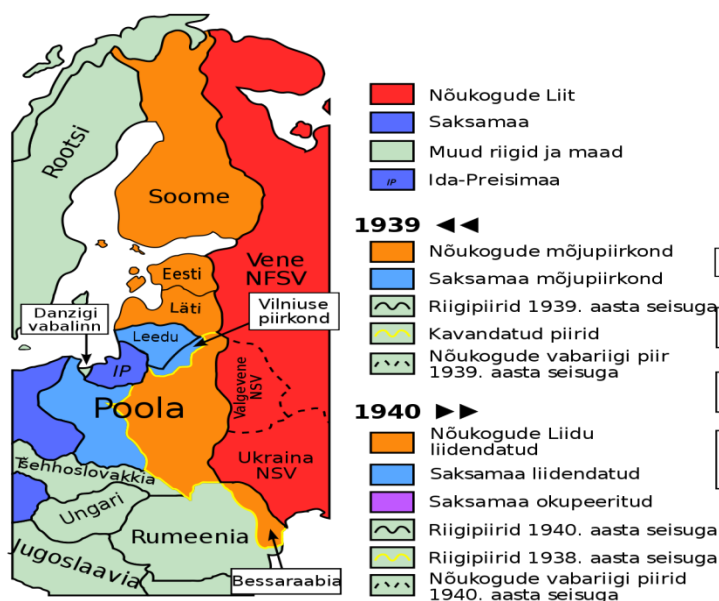
30. juulil saatsid Heiki Ahonen, Jan Kõrb, Tiit Madisson ja Lagle Parek avaliku kirja EKP Ajaloo Instituudile, ajalehele Rahva Hää! ja ajakirjale Aja Pulss. Kirjas tehti ettepanek avalikustada MRP salaprotokollid. Kuna vastus jäi saamata, löid samad isikud 15. augustil 1987. aastal Molotovi-Ribbentropi Pakti Avalikustamise Eesti Grupi (MRP-AEG), mille esimeheks sai Tiit Madisson (*Ibid.*, 3)

MRP salaprotokollidele olid Balti riikide vastupanuliikujad juhtinud maailma avalikkuse tähelepanu varemgi. 23. augustil 1979 saatsid 45 leedulast, lätlast ja eestlast NSV Liidu, Saksa Liiduvabariigi, Saksa Demokraatliku Vabariigi ja Atlandi hartaga ühinenud riikide valitsustele ning ÜRO peasekretärile Kurt Waldheimile kirja, milles nõuti MRP salaprotokollide avalikustamist, tühistamist ja tagajärgede likvideerimist. Selle läkituse mõjul võttis Euroopa Parlament suure hää!teenamusega 13. jaanuaril 1983 vastu resolutsiooni, millega tauniti inimõiguste rikkumist Nõukogude Liidu poolt okupeeritud Balti riikides ja nõuti nende riikide iseseisvuse taastamist. Tallinna Hirvepargis toimus 23. augustil 1987. aastal meeleavaldus, mis oli esimene rahva omaalgatuslik poliitiline välja astumine okupeeritud Eestis. Kuna Eesti ja teised Balti riigid olid okupeeritud ja annekteeritud MRP otsese tagajärjena, tähendas salaprotokollide tühistamise nõue ka okupatsiooni lõpetamise ja Eesti iseseisvuse taastamise nõudmist. (*Ibid.*,4)

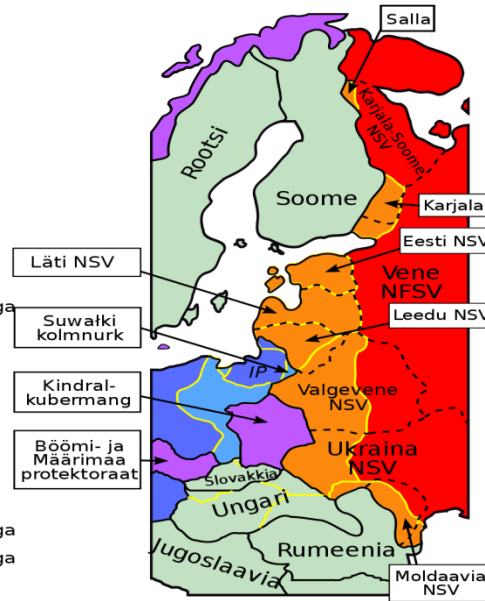
Samasugused meeleavaldused toimusid Lätis ja Leedus. Need on esimesed koordineeritud ühistegevuse ilmingud, mille hilisemaks tippsündmuseks kujunes Balti keti organiseerimine kolme okupeeritud riigi rahvarinnete poolt. Meeleavaldus ületas ka rahvusvahelise uudisekännise. Tänu Balti pagulasorganisatsioonidele Põhja-Ameerikas äratas Hirvepargi kogunemine tähelepanu rahvusvahelises pressis ja poliitilistes ringkondades. (*Ibid.*, 4)

MRP-AEG saavutuseks tuleb lugeda diskussiooni käivitamist Eesti lähiajaloo pöördeliste sündmuste tähenduse üle ning teiste poliitiliselt aktiivsete organiseeruma ja avalikkuse ette tulema julgustamist (Pärnaste, Niitsoo 1988, 5).

Molotovi-Ribbentropi pakti järgi kavandatud Ida-Euroopa jaotus

Tegelikud maa-alalised muudatused aastatel 1939–1940

Joonis 1. Plaanitud ja tegelikud piirid Kesk-Euroopas aastatel 1939–1940

(Allikas: et.wikipedia.org/wiki/Molotovi-Ribbentropi_pakt)

1.2. Isemajandava Eesti ettepanek

Afganistani sõda, hiigelarmee ülalpidamine, sõjalis-tööstuslik kompleks, vaesed ja väga vaesed sotsialismimaad, keda NSV Liit abistas, Baikali-Amuuri raudteekompleks (BAM), uute nafta- ja gaasimaardlate evitamine on vaid mõned näited, millest Eesti Nõukogude Sotsialistlikku Vabariiki (ENSV) kohustati oma ressursidega osa võtma ning mille tulemusena pidurdus vabariigi enda majandusareng. Kõik see tekitas pingeid ja konflikte ENSV juhtkonnas. (Graft 2008, 232)

26. septembril 1987. aastal avaldasid Tiit Made, Siim Kallas, Edgar Savisaar ning Mikk Titma Tartu ajalehes Edasi Eesti majandusautonoomia projekti programmidokumendi „Ettepanek: kogu Eesti NSV täielikule isemajandamisele“. Majanduskava sai tuntuks IME programmina (Isemajandav Eesti) ja sellest sai Eesti Nõukogude Liidust eemaldumise kava. Tegemist oli majanduspoliitilise ettepanekuga, mille varjatud eesmärk oli valmistada ette iseseisvust. IME põhiliseks uuenduseks oli ettevõtte haldusliku autonoomia arendamine regionaalseks majanduspoliitiliseks programmiks. (Savisaar jt 2008, 256) See oli ohutum viis

tõsta küsimus autonoomia tasemele, et Eestil oleks vähemalt oma valitsus ja elu juhtimine majanduse kaudu. EKP juhtkonnal oli perestroika valguses sellele keeruline vastu seista (Graft 2008, 232).

Isemajandava Eesti loomise peamised eesmärgid (Savisaar jt 2008, 256):

- Piirata Moskva võimalust arendada Eestis oma suva kohaselt keskkonda reostavat ja loodusvarasid ekspluateerivat koloniaalmajandust.
- Koondada majanduse juhtimine peamiselt Eesti administratsiooni kätte.
- Suurendada Eesti elanike huvi mõistlikumalt majandada ning vähendada seeläbi käsumajandusest tulenevat kaost ja minnalaskmismeeleolu.
- Kujundada lõppkokkuvõttes Eestist iseseisev terviklik majandusüksus, mille väljenduseks oli ka oma raha kasutuselevõtu idee.

Põhjused, miks IME idee kujunes edasiviivaks jõuks (*Ibid.*, 257):

- Arenes avaliku poliitilise võitluse kool.
- Moodustus võrgustik, millel oli oluline koht vabadusvõitlust juhtinud eliidirühmade konsolideerimisel.
- Fosforiidivastase kampaania järel tehti teine oluline läbimurre ametlikku meediasse.

1.3. Muinsuskaitse liikumine

Muinsuskaitse liikumise ajendiks sai Nõukogude Liidu kestev püüd ümber kirjutada Eesti rahva ajalugu. Hävitatud oli Eesti Vabariigi aegset trükisõna, purustatud ausambaid, rahvuslikke mälestusmärke. (Graft 2008, 264) Ühiskonnas levima hakanud perestroika meelsus ning selle järgnenud glasnost julgustasid eestlasi rahvuslikku eneseväarikust taastama. Glasnosti algaastatel Eestis (1985–1987), kui massiteavet veel rangelt piirati, tegid muinsuskaitse lased suurema rõhuasetuse rahva ajaloole, keelele, väärtustasid neid vastukaaluks klassivõitluse teooria dogmadele (*Ibid.*, 265).

Eesti Muinsuskaitse Selts asutati 1987.aastal. 1988. aasta lõpuks oli seltsil 185 allüksust ja -harud kõikjal Eestis. Eesmärgiks seati rahvusvahelise koostöö arendamine. 22. mail 1988 asutati Välis-Eesti Muinsuskaitse Selts (VEMS). Peagi olid kohalikud seltsid Torontos, Montrealis, Vancouveris, New Yorgis, Los Angeleses, Stockholmis, Göteborgis, Adelaide'is, Leicesteris, Bradfordis, Londonis . 1988. aasta detsembris loodi Soomes Eesti Muinsuskaitse Seltsi tugi. (Made 2006, 77) Esimesed sammud rahvusvahelisele areenile jõudmiseks olid sellega tehtud. Lisaks olulisele panusele välissidemete loomisel oli määrava tähtsusega EMSi tegevus rahvusliku sümbolika taastamisel. 2. juunil 1988 toimunud Eesti Muinsuskaitse Seltsi volikogu istungil võeti vastu radikaalne deklaratsioon sinimustvalge kui rahvusvärvide kohta, otsustati loobuda punalipust.

EMSi tegevuse olulisus väljendus rahvusvaheliste sidemete loomises, Eesti ajaloolise tõe selgitamises (*Ibid.*, 77).

1.4. Loomeliitude pleenum

Loomeliitude ühispleenumit on nimetatud ka perestroika ja glasnosti pööripäevaks Eestis (Graft 2008, 283). 1988. aasta kujunes Eestis jõulise etteaste ajaks rahvuslikule eliidile, keda rahvas usaldas, kes suutis seada eesmärgid ning leida selleks vajalikud vahendid. Eesti rahvuslikust haritlaskonnast hakkas välja kasvama alternatiivne poliitiline eliit. (*Ibid.*, 284)

Pleenumi korraldajaks oli 25. mail 1987. aastal Ignar Fjuki, noore arhitekti poolt asutatud Loominguliste Liitude Kultuurinõukogu (LKN), mille eesmärgiks oli vaimupotentsiaali, jõu, autoriteedi suurendamine loomeliitude esindajate suhetes võimukandjatega (Graft 2008, 284). Otsustatakse korraldada loomeliitude juhatuste ühispleenum kaalukate ettekannete ning vastuvõetud otsustega, teadlaste-ekspertide osavõtul (*Ibid.*, 285). Pleenumi toimumise kohaks 1.–2. aprillil 1988 valiti sümboliseks Toompea loss. See foorum on läinud Eesti taasiseseisvumise ajalukku kui Eesti ühiskondlikku teadvust ja üldist madala profiiliga leplikku olemust letargilisest unest ja käegalöömisest otsustavalt üles raputanud intelligentsi karje.(Made 2006, 104)

Pleenumil võeti kõne alla Eesti ühiskonna valupunktide kogu spekter- Eesti ökoloogiline olukord, fosforiidiprobleem, migratsioon ja eestlaste demograafiline seis, rahvussuhted, emakeele staatus (Graft 2008, 287)

Erilist tähelepanu pälvis pleenum NSV Liidus ja rahvusvahelises mastaabis. Pleenumi originaalseid, innustavaid materjale, ettekandeid refereeris meedia kodu- ja välismaal. Eesti kultuurieliidi jõuline sekkumine ühiskondlik-poliitilisse ellu resoneerus positiivselt Lätis ja Leedus, peatselt ka teistes liiduvabariikides. Pleenumidokumendid jõudsid eetrisse ka Raadio Vaba Euroopa vahendusel. Loomeliitude pleenumiga lõppes Eestis *de facto* tsensuuri karm haare. Glasnost hakkas samm-sammult muutuma sõnavabaduseks. (*De jure* lõpetas tsensuur Eestis tegevuse alles 1. jaanuaril 1990.a.). (Graft 2008, 289)

1.5. Eesti Roheline Liikumine

Fosforiidisõja järelkajana toimus 28. aprillil 1988 poliitiline kõnekoosolek, kus osales ligi 800 „roheline mõttelaadiga“ inimest, sündis idee luua keskkonnatemaatika esile tõstev rahvaliikumine, Eesti Roheline Liikumine(ERL). Selle liikumise raames hakati korraldama mitmeid üritusi loodushoiu küsimuste selgitamiseks, esineti üldpoliitiliste avaldustega ja korraldati Tallinna Linnahallis kaks rahvakogunemist rohkem kui 5000 inimesega. (Made 2015, 41)

Nõukogude Liidu Plaanikomitees vastu võetud soodne otsus (soovitati Eestisse uusi fosforiidikaevandusi mitte rajada) ja ERLi moodustamine võimaldasid 1988. aasta suvel tugevdada survet valitsuse juhile Bruno Saulile(Aare 1999, 281). Esimesel kogunemisel vastu võetud otsuses mõisteti hukka EKP Keskkomitee ebademokraatlik tegevus, avaldati umbusaldust partei juhtidele Karl Vainole ja Bruno Saulile, nõuti põlevkivi röövkasutuse lõpetamist, Viru soojuselektrijaama rajamise plaanidest loobumist, migratsiooniga seotud küsimuste avalikustamist (Made 2015, 42). Märgilise tähtsusega sündmuseks saab pidada Eesti Rohelise Liikumise poolt korraldatud teisel rahvakoosolekul 25. augustil 1988 vastu võetud resolutsiooni, milles nõuti kategooriliselt Eesti NSV Ministrite Nõukogu esimehe Bruno Sauli kui fosforiidikaevanduse eestvedaja ametist vabastamist 60 päeva jooksul. (*Ibid.*). Siinkohal peab töö autor vajalikuks välja tuua Bruno Sauli ametist vabastamise peamised põhjused, kuna leiab, et need olid iseseisvuspüüdluste oluliseks väljenduseks.

ERL resolutsioonis nr 1 on välja toodud Bruno Sauli ametist vabastamise peamised põhjused(kalev35.planet.ee/ajaleht%20Maaleht/Maaleht%201988/Maaleht%20nr%2035,%201.%20september%201988.pdf) :

- Peaministri ja valitsusjuhina pole ta suutnud seista Eestimaa ja selle põlisrahvuse eluliste huvide eest.
- On olnud abimeheks üleliiduliste ametkondade koloniaalsete kavatsuste realiseerimisel.
- Oma tegevusega on ta otseselt kaasa aidanud migratsiooni süvenemisele.

Eestist oli 1988. aasta alguseks saanud iseolemise ideede generaator Nõukogude Liidus. See sai võimalikuks tänu tekkinud arusaamale, mida tuleb teha ja millest rääkida, mõjutamaks okupanti. Ühtlasi mõisteti, et lõplik taktika saab välja kujuneda vaid samm-sammult jooksvat olukorda ära kasutades ja poliitilist õhustikku tunnetades. Oluline oli seejuures alustada Eesti ajaloo seni varjatud külgede esiletoomise ning eesti keele ja rahvuslikkuse säilimise eest võitlemisega. (Made 2015, 34)

Töö autor käsitleb eelnevates alapeatükkides välja toodud liikumisi ja poliitilisi väljaastumisi kui vajalikke eeldusi Eestimaa Rahvarinde loomiseks ja selle liikumise mõjule pääsemiseks Eesti ühiskonnas.

2. EESTIMAA RAHVARINNE

2.1. Rahvarinnete rollist maailmas

Rahvarinde (inglise keeles *popular front*; prantsuse keeles *front national*) kui laiade rahvahulkade üldise poliitilise võitluse ja vastupanu vahendi või institutsiooni ajalugu ulatub 1935. aastasse, kui vastava ideega tuli Komiterni VII kongressil välja Bulgaaria antifaašist ja Komiterni peasekretär Georgi Dimitrov. Tollal loodi liberaalidest, sotsialistidest, sotsiaaldemokraatidest ja kommunistidest koosnev liit, mis tööliklassile, ametiühingutele, nais-, noorsoo- ja kooperatiivsetele organisatsioonidele toetudes ning fašismiga opositsioonis olles lülitus valimisvõitlusesse ja seadis eesmärgiks haarata võim. Dimitrovil endal fašismi vastu midagi ette võtta ei õnnestunud, küll aga olid edukad prantslased. Prantsusmaal moodustati 1936. aastal sotsialistide, vasakpoolsete radikaalide ja kommunistide poolt rahvarinde valitsus (*Front National*), tänapäeval on Prantsuse Rahvarinne Prantsusmaal paremäärmusliku poliitilise ideoloogia kandja. (Made 2006, 113)

Rahvarinded on olnud poliitiliselt aktiivsed ja võimul ka Hispaanias (1936–1939), Tšiilis (1938, 1942, 1946, 1970–1974) ning mitmetes Aafrika riikides. Poolas asutati 1980. aastal rahvarinde ideoloogiast lähtuv Solidarnosc, Ungaris tegutses Demokraatlik Foorum . Nõukogude Liidu lagunemises etendas olulist osa Rahvarinne, millest omakorda võtsid eeskuju Läti Tautas Fronte, Leedu Sajudis, Ukraina RUH, Armeenia KRUNK, Valgevene Adradzennie, rahvarinne Aserbaidžaanis jt. (*Ibid.*, 113)

2.2. Eestimaa Rahvarinne

Mõte Rahvarinde loomiseks käidi välja 13. aprillil 1988. aastal Eesti Televisiooni otsesaates „Mõtleme veel“. Saate eesmärgiks oli arutada eesti rahva ja Eesti NSV saatust, konkreetseid samme perestroika ja glasnosti edendamiseks Eestis. Saate toimetajateks olid Hagi Šein, Rein Järlik ja Feliks Undusk, osalejateks akadeemikud ja haritlased. Saade lõppes Edgar Savisaare ettepanekuga luua perestroika toetuseks rahvarinne. (Graft 2008, 290) Saate järel koostati ning allkirjastati Rahvarinde algatusgrupi deklaratsioon (vt.lisa1).

Informatsioon Rahvarinde loomisest levis üle Nõukogude Liidu. Rahvarinde ideega saabuti tutvuma nii Lätist, Leedust, Valgevenest, Ukrainast, Kesk-Aasiast kui ka Venemaa siseoblastitest. Paljudest siin käinutest said hilisemad rahvarinnete liidrid, tuntud ühiskonna- ja riigitegelased, näiteks Armeenia tulevane president Ter-Petrosjan. Paljud Rahvarinnet puudutavad materjalid saadeti üle liidu laiali kirja teel. See oli vaime impulss, mida inimesed oli aastaid totalitaarühiskonnas elades oodanud ning mille vastu võimudel legaalsete vahenditega võitlemiseks võimalust polnud. (Graft 2008, 296)

Rahvarinne muutus kiiresti massiliikumiseks, Eesti ühiskondlik-poliitilises elus domineerivaks jõuks. Rahvarinde asutamiskongress peeti Tallinna linnahallis 1. ja 2.oktoobril 1988. aastal. Hääleõigusliku mandaadiga osales sellel 3267 inimest, vaid Hiina Kommunistliku partei ja NLKP kongressidel oli rohkem delegaate. Sündmust jäädvustas 300 ajakirjanikku, neist 100 teistest riikidest. (*Ibid.*, 351)

Kongressil esinesid ettekannetega Edgar Savisaar, Viktor Palm, Marju Lauristin, Rein Veidemann. Võeti vastu „Eestimaa Rahvarinde manifest“, dokumente ning resolutsioone, üldprogramm ja harta. (*Ibid.*, 352)

Oma vormilt polnud Rahvarinne partei, vaid laiapõhjaline rahvuslik massiliikumine, mis taotles oma tegevusega ühiskonna demokraatiseerimist ja muutusi liiduvabariigi juhtimises ning vanameelse juhtkonna asendamist uuendusmeelsega. Esimesel tegutsemisaastal toetas Rahvarinne Eestile NSV Liidu koosseisus laiaulatusliku autonoomia andmist. 1989. aastal asuti toetama Eesti iseseisvust Eesti riigi (nn kolmanda vabariigi) väljakuulutamise põhimõttel. Mõõduka rahvaliidumiseks oli Rahvarinne väga populaarne ja organiseeris aastatel 1988–1991 mitu massiüritust, millest suurim oli kolme Balti riigi rahvarinde korraldatud Molotovi-Ribbentropi pakti 50. aastapäevale pühendatud Balti kett augustis 1989. (estonica.org/et/Rahvarinne).

Rahvarinne oli esimene mittekommunistlik poliitiline liikumine NSV Liidus (sh valimistel kandidaatide ülesseadmise õigusega), mis jõudis ametliku registreerimiseni ning esitas avaliku väljakutse NSV Liidule. Teravas võitluses NLKP juhitud võimumonopoli vastu tagasid Rahvarindele edu strateegilise tee õige valik, taktikaliste eesmärkide täpne seadmine ja ajastamine, tegevuse samm-sammult avardamine ja rahva massiline toetav osalemine poliitilises vabadusvõitluses. Rahvaliidumise tugevnemises oli suure tähtsusega rahvuslikult

mõtlevate reformimeelsete EKP liikmete kaasamine ning vastastikku täiendav koostöö kohaliku võimu esindajate ja eestimeelse majanduseliidiga. Rahvarinne vastandas end selgelt EKP ja Moskva nomenklatuurile, sõjaväele ja talle vastasrinnaks kujundatud impeeriumimeelsele Interliikumisele. (rahvarinne.ee/rr/174/) Rahvarinde eesmärgid väljendusid suveräänsuses, IMEs, humanismis ja demokraatias (Savisaar jt 2008, 25).

Rahvarinde hartas (alusdokumendis) fikseeritud kõiki liitlasi kaasava ja liikumise sõltumatuse põhimõtte omandas vana poliitilise süsteemi poliitilises lammutamises määratu jõu. „Kommunistlik partei ja teised ühiskondlikud organisatsioonid võtavad Rahvarinde liikumisest osa tugirühmadesse ja Rahvarinde organitesse kuuluvate liikmete kaudu. Rahvarindel ei ole ühegi organisatsiooni ega asutusega alluvusvahekorda“(rahvarinne.ee/rr/174/). Sellise tollasesse konteksti diplomaatiliselt sobitatud ja rahva toetuse jõuga kindlustatud vägivaldatu laastamistöö tähendas tegelikkuses EKP-kartelli lõhenemist ja lõpu algust (rahvarinne.ee/rr/174/).

Rahvarinde loomise järel saabus 1988. aastal Eestimaa sisepoliitikas murrang, süvenes demokraatiseerimine ning algas järkjärguline kodanikuühiskonna taastamine. 1988. aastal kujunes Eesti selgelt oma arengus teistele eeskujuks. Näitena võib tuua aprillikuus Eestimaa Rahvarinde otsusel taastatud rahvuslipu, mis vallandas patriotismi ja mahasurutud rahvustunde avaldumise Lätis, Leedus ning Armeenias. (Veidemann 2001, 298)

Võib järeldada, et Rahvarindele tagas edu valitud *step-by-step*-taktika, mis vastas olemasolevatele ressurssidele ja kodanikujulguse kasvule (*Ibid.*).

Järgnevalt käsitletakse tähtsamaid samme omariikluse ja demokraatliku riigikorra taastamise suunal Eestimaa Rahvarinde osalusel. Toetuskaart selgitab Eestimaa iseseisvuse taastamise teekonna tähtsamaid etappe (vt.lisa 2).

2.2.1. Suveräänsusdeklaratsioon

Jean Bodini (suveräänsuse teooria ja idee looja) järgi tähendab suveräänsus igasugustest piiravatest tingimustest sõltumatut võimu. Suveräänsus on tema arvates riigi poliitilise stabiilsuse vajalik tingimus. See väljendub võimuses, mis võib luua seadusi, ilma et selleks oleks tarvis kellelki luba küsida, võib sõda alustada või rahu sõlmida, olla viimaseks

kohtuinstantsiks. Suveräänsus on ühtne ja terviklik ega saa kuuluda ühtaegu mitmele suveräänsuse kandjale. (Varrak 1998, 23)

16. novembril 1988. aastal võeti ENSV Ülemnõukogu erakorralisel istungjärgul vastu suveräänsusdeklaratsioon. See oli esimene liiduvabariigi seadusandlikul tasemel väljendatud otsus, mis lähtus soovist NSV Liidu koosseisust lahkuda ja Nõukogude okupatsioon lõpetada. Suveräänsusdeklaratsiooni näol oli tegemist julge poliitilise manifestatsiooniga, mis pani aluse edasisele iseseisvusliikumisele.

Deklaratsioon sündis Rahvarinde eestvedamisel ning koostöös EKP Keskkomitee ja ENSV Ülemnõukogu Presiidiumiga. Suveräänsusdeklaratsiooni ettevalmistamise eelduseks sai NSV Liidu korraldus liiduvabariikidele arutada läbi NSV Liidu uue konstitutsiooni projekt ja teha ettepanekuid. Deklaratsioonis seisavad tähelepanuväärsed sõnad: „Eesti edasine areng peab toimuma suveräänsuse tingimustes. Eesti NSV suveräniteet tähendab, et talle kuulub tema kõrgeimate võimu-valitsemis- ja kohtuorganite näol kõrgeim võim oma territooriumil. Eesti NSV suveräniteet on terviklik ja jagamatu” (Made 2015, 59). Suveräänsusdeklaratsiooni vastuvõtmist on nimetatud NSV Liidu lagunemise esimeseks konkreetseks sammuks. Deklaratsiooni vastuvõtmine sai positiivset vastukaja rahvusvaheliselt pressilt ja selle ajendil võttis Euroopa Parlament 19. jaanuaril 1989 vastu Balti riike toetava deklaratsiooni „Olukorrast Balti vabariikides”. (*Ibid.*, 60) Europarlament kinnitas, et Eesti otsus on rahvusvahelises poliitikas tunnustamist vääriiv (*Ibid.*, 61).

2.2.2. Keeleseadus

1989. aasta jaanuaris võttis Eesti NSV Ülemnõukogu vastu keeleseaduse, mis määras eesti keelele riigikeele staatuse. Seadus tekitas venekeelses elanikkonnas teravat rahulolematust ja hukkamõistu. Keeleseaduse vastuvõtmisega kaotati vene keele privilegieeritud staatus. (Made 2015, 63) Eesti tagurlikud jõud nõudsid, et Eestis oleks kehtestatud kaks riigikeelt. Selle vastu olid kõik EKP, Rahvarinde ja teiste ühiskondlike liikumiste eestlastest liidrid. Oma autoriteetse arvamuse selles küsimuses ütles välja ka professor Juri Lotman. Ta rõhutas, et antud seadus ei piira mitte-eestlaste õigusi, vaid just vastupidi, kaitseb kõigi kodanike huve, kuna annab õiguse pöörduda mis tahes Eesti riiklikku või administratiivsesse ametiasutusse oma emakeeles ning saada vastuse ja vajaliku informatsiooni samas keeles.

Keeleliste raskuste tekkimisel ülema ja alluva suhetes valitakse suhtluskeeleks alluva emakeel. Kuid need, kes soovivad töötada juhtival ametipostil, peavad valdama eesti keelt. (Grigorjan, Rosenfeld 2004, 28) 1989. aasta keeleseaduses ei nõutud gümnaasiumihariduse andmist eesti keeles, kuna venelasteste eesti keele oskus oli äärmiselt halb. Seadus nägi ette eesti keele õpetamise riikliku süsteemi loomist. (*Ibid.*, 29)

2.2.3. Trikoloor Pika Hermannini torni

1988. aasta üks olulisemaid saavutusi oli Eesti rahvuslipu ausse tõstmine. Eesti oli esimene toonases NSV Liidus, kus aastakümneid keelatud ja põlu all hoitud rahvusvärvid ausse tõusid. Lipu ennistamisele järgnes eneseteadvuse hüppeline tõus ja see hakkas imperiumi seestpoolt nõrgestama. (Arjakas 1998, 40) 1988. aasta hilissuvel ja sügisel rahvas seas levima hakanud soov heisata lipp Pika Hermannini torni oleks olnud selge märk „sinimustvalgete positsioonide” tugevnemisest ja „punavärvi” nõrgenemisest, mis kujuneks tähtsaks võimusümboliks (*Ibid.*, 40). Peagi sai trikoloori kasutamine keskseks ja tähtsaks päevapoliitiliseks küsimuseks. 22. veebruari hilisõhtul otsustas Rahvarinde juhtkond heisata sinimustvalge Pika Hermannini torni. Rahvarinde avalduses nenditi: „Oleme seisukohal, et sellel ajaloolisel hetkel tuleb väljendada Eesti rahva valdava enamuse ühtsust ja tahtet.”(*Ibid.*,41) Lipp heisati 24. veebruari varahommikul. Rahvarinde eestseisuse liige Lembit Koik: „See päev on eesti rahva väärikuse päev.”(*Ibid.*,41) Sinimustvalge lipu heiskamine Pika Hermannini torni, mille juures oli otsustav osa Eestimaa Rahvarindel, kujunes murranguliseks, taastades paljude jaoks sideme kunagise vabariigiga ja olles ühtlasi märgiks, et punalipu aeg hakkab otsa saama. (*Ibid.*,41)

3. EESTIMAA RAHVARINDE POLIITIKA

Eestimaa Rahvarinde peamiseks eesmärgiks oli demokraatlike põhiväärtuste arendamine. Näiteks selle kohta on Rahvarinde hartas (alusdokument) sõnastatud põhimõtted: demokraatlik ja sotsialistlik pluralism, rahvaste enesemääramisõigus, isiksuse austamine ja inimõiguste kaitse, rahvaste sõprus ja Eestis elunevate rahvusühenduste kultuurautonoomia, seaduslikkus ja õiguskord, sotsiaalne õigus, tegevuse avalikkus ja avatus, otsustamise kollektiivsus ja juhtimise kollegiaalsus, vastastikune lugupidamine ja koostöö, eneseteostus ja distsipliin (www.rahvarinne.ee/public).

Mõistmaks Eestimaa Rahvarinde eesmärke peab bakalaureusetöö autor vajalikuks välja tuua demokraatia mõiste selgituse ja põhijooned.

Sõna „demokraatia” pärineb kreeka keelest, tähendades otsetõlkes rahvavõimu, rahvalitsemist. Abraham Lincoln on öelnud: „Demokraatia on rahva võim rahvaesindajate kaudu rahva hüvanguks”, sellest demokraatiakäsitluse klassikalisest lausest tulenevad nii demokraatia kitsam kui ka laiem määratlus. Piiritletud määratluse kohaselt on demokraatia poliitiliste juhtide valitsemine, mille korral võim põhineb piiratud mandaadil, mis on saadud üldvalimiste kaudu valijatelt, kellel on poliitikas osalemise ja opositsioonis olemise õigus. (Jakobson jt 2011, 105)

Laiem määratlus eeldab, et valitud valitsejad peavad tegutsema üldsuse huvides. Sellest tulenevalt nähtub, et demokraatia mõiste juures on keskpunktis kaks teemat: riigivõimu piiramine ja inimõiguste tagamine. (*Ibid.*, 105)

Riigivõimu piiramise neli põhipunkti, mis on välja toodud kõrgkooliõpikus „Poliitika ja valitsemise alused” (*Ibid.*, 106).

- Riigijuhtide võimu põhinemine rahva volitusel ehk mandaadil, mis on antud valimistega teatud tähtajaks. Uueks volituste kehtimise ajaks võib rahvas nii senised juhid tagasi valida kui ka valitsejaid vahetada.
- Riigivõimu teostamise aluseks on põhiseaduslikkus, see tähendab, demokraatia ja inimõiguste kaitset kindlustav suhteliselt stabiilne reeglite raamistik. Kuigi reegleid saab muuta, nõuab see aega, tänu sellele vähenevad massikampaaniate riskid.

- Riigivõim on piiratud ka õigusriigi põhimõtetega ning valdkondliku jaotusega seadusandlikuks, täidesaatvaks ja kohtulikuks võimuks, mida nimetatakse võimude lahususeks või tänapäevasemalt võimude tasakaalu ja kontrolli põhimõtteks.
- Keskeid riigielu küsimusi võivad inimesed otsustada ka otse, näiteks rahvahääletusega. Samuti võib kasutada osaluse, kaasamise ja arutelu mehhanisme.

Demokraatia puhul on inimõiguste tagamisel kaks keskest põhimõtet. Inimestele tuleb anda ulatuslik iseotsustamise ja -tegevuse vabadus, piirates otsustajate õigusi tavalise inimese kasuks. Samuti peetakse oluliseks võrdset võimalust vabadust kasutada, võrdset otsustus- ja hääleõigust, võrdsust seaduste ees, võimalust inimväärseks eluks. Väga oluline on haridusliku aluse pakkumine ja eneseteostuse toetamine. Inimest peab koolitama ja julgustama täielikult kasutama oma õigusi ning seda tuleb soodustada. (*Ibid.*,106)

Sellise demokraatiakäsitluse puhul on aluseks võetud liberaalse demokraatia lähenemine. Leidub aga ka nii sellest erinevaid teoreetilisi käsitlusi kui variatsioone valitsemiskorralduses, seetõttu puudub demokraatial üks lõplik vorm. (Jakobson jt 2011, 107)

3.1. Rahvarinde sisepoliitilised eesmärgid

Rahvarinne oli demokraatlik üldrahvalik liikumine, mille eesmärgiks seati totalitaarse impeeriumi lagundamine ja demokraatlike põhivabaduste kehtestamine (Savisaar 2004, 31). Leiti, et iseseisvumine võib võimalikuks saada alles vabade valimiste järel ja selle meeskonna juhtimisel, kelle kätte rahvas juhtohjad usaldab. Esimestes üleskutsetes rõhutati rahvaliidumise toetust perestroikale. Vaatamata sellele, et see loosung seisis ka mitmete teiste liikumiste ja erakondade lipukirjas (nt Eesti Kristlik Liit), oli Rahvarinde jaoks toetus perestroikale tähtis taktikalises mõttes. Perestroikale viitamisega raskendati Rahvarinde võimalikku keelustamist. (*Ibid.*,32) Rahvarinne seadis oma esmaseks eesmärgiks niisuguse organisatsiooni loomise, mis pääseks mõjule üheparteilises riigis – impeeriumi demokraatiseerimise eesmärgil (*Ibid.*, 33).

Ettekandes Rahvarinde V kongressil 13. novembril 1993 ütleb Edgar Savisaar: „Rahvarinde ja üldse Balti rahvaliidumiste tähtsus seisnes selles, et nende kaudu avalikustati opositsiooni massiline olemasolu. Loodi vorm, kuidas opositsioon võis organiseeruda ja inimesed omavahel solidariseeruda, minemata samal ajal otsekonflikti tollaegse võimuga. Sisuliselt infiltreerus opositsioon rahvaliidumiste kaudu ühiskonda, balansseerides ise legaalse ja illegaalse piiril.” (Savisaar 2004, 33)

Toonased ettevõtmised olid sageli mitmekihilised, poliitilised liikumised kasutasid oma eesmärkide saavutamiseks mitmesuguseid taktikaid. Näiteks rahvusfundamentalistid valisid lähenemisviisiks tänavavõitluse, pikettide ja meeleavalduste taktika. (*Ibid.*, 45) Rahvarinne kasutas teistsugust taktikat. Oluliseks sai revolutsiooni rahulik areng, põhiohk asetati iseõppimisele, õpetamisele ja arendamisele, tsiviilühiskonna arengust sai eesmärk. Revolutsiooni mõte oli kaasa tuua tegelik muutus rahva teadvuses ja poliitilises kultuuris. (*Ibid.*, 45) Liikumises kehastus veendumus, et Eestimaa asjade üle otsustamine peab toimuma Eestis ja eestlaste eestvõttel, vaba enesemääramise tingimustes ja kõigi siinsete rahvusrühmade huve silmas pidades (Karjahärm, Adamson 2008, 301)

Eestimaa Rahvarinde manifestis deklareeriti (*Ibid.*, 301-302):

- Meie eesmärgiks on elu-, ühiskonna- ja riigikorraldus, mis tagab eesti rahva kestvuse ja lootusrikka tuleviku.
- Me tagame kõigi Eestimaal elavate rahvusrühmade vaba arengu eeldusel, et tunnustatakse eestlaste kui põlisrahva õigust otsustada oma saatuse üle
- Me eitame vägivalda poliitilises võitluses ja loodame, et meid ei seataks olukorda, mis sunniks rahva meeleheitlikele otsustele.
- Me oleme avatud eriarvamustele, valmis koostööks kõigi teiste organisatsioonide ja liikumistega, kui need aitavad kaasa ühiskonna inimlikustamisele ja rahvavõimu teostamisele.

- Me tunnistame oma kavades ja tegudes maailma poliitiliste reaaside olemasolu ja muutmist, ent ootame ka maailmalt arusaamist, et tänases Eestis nähtaks uut poliitilist tegelikkust.

3.2. Baltimaade koostöö

Eestimaa Rahvarinde eestvedav tegevus teiste liiduvabariikide demokraatlike jõudude innustamisel tagas talle kõrge autoriteedi. Eestimaa Rahvarinde eeskujul loodi 1988. aasta sügisel Tautas Fronte Lätis ja Sajūdis Leedus. Nende kolme täpselt kooskõlastatud ja koordineeritud ühistegevuses kujunesid vabadusvõitluse Balti tee ning Balti kett. (rahvarinne.ee/rr/174/)

Balti riikide koostööna sündinud Balti kett oli meeldetuletus suurriikidele, et Baltimaad on olnud pool sajandit annekteeritud, siinsetel rahvastel pole olnud vabadust ega iseotsustamisõigust. Balti ketiga nõuti ajaloolise ülekohtu ja ebaõigluse heastamist. (Arjakas 2014, 19) Balti kett näitas, et NSV Liidu algatatud perestroika (uuendamine, uutmine) ja glasnost (avalikustamine) ei saa olla valikulised, vaid peavad kehtima ka Nõukogude Liidu ajaloo suhtes (*Ibid.*).

14. juunil 1988. aastal avaldas Ameerika Ühendriikide president Ronald Reagan Balti vabaduse päeva puhul proklamatsiooni 5831, milles toetas jõuliselt Balti riike nende võitluses Nõukogude okupatsioonist vabanemisel. Selles dokumendis oli analüüsitud 1940. aasta juunis Saksamaa ja Nõukogude Liidu vahel sõlmitud MRP salaprotokollide alusel Eesti, Läti ja Leedu okupeerimist NSV Liidu poolt, baltlaste vangistamisi ja küüditamisi ning Balti rahvastele nõukoguliku eluviisi pealesurumist. Ronald Reagan: „Ligi viie aastakümne jooksul üritas Nõukogude Liit asjata veenda Balti rahvaid aktsepteerima tema hegemooniat, kuid katsed olid määratud nurjumisele.“ President rõhutas, et USA valitsus pole kunagi tunnustanud Balti riikide jõuga inkorporeerimist Nõukogude Liidu koosseisu ja „me ei tee seda kunagi“. Senati taotluse alusel kuulutas president 14. juuni 1988 „Balti vabaduse päevaks“. President kutsus Ameerika Ühendriikide rahvast üles tähistama seda päeva asjakohaste mälestamiste ja tseremooniatega ning taas kinnitama pühendumust printsiipidele tagada kõikidele rõhutatud rahvastele vabadus ja priius. (Made 2015, 45)

Balti riikidele oli läänemaailma toetus tähtsaks signaaliks, et nad pole oma võitluses üksi, ühtlasi nõrgestas see NSV Liidu mõjuvõimu okupeeritud riikide üle (*Ibid.*,45).

3.2.1. Balti Assamblee

1989. aastal arenesid kõik kolm rahvarinnet (Eestimaa Rahvarinne, Läti Tautas Fronte, Leedu Sajūdis) peamiselt Sajūdisse eestvedamisel, kellel polnud tarvis arvestada venekeelse vähemuse sekkumisega, iseseisvusnõudmise programmilise sõnastamise poole. 1988. aastal esitasid Eesti ja Läti nõudmisi, mis andsid alust arvata, et liigutakse iseseisvuse taastamise teel. Näiteks võib tuua nõude taastada Rahvusvahelise Olümpiakomitee (ROK) liikmelisus ja soovi esineda Barcelona olümpiamängudel oma lipu all. (www.ut.ee/RSR/raadiofailid/Raadio/Maailmast2010.pdf)

13. ja 14. mail 1989 korraldati Tallinnas Eestimaa Rahvarinde Rahvavolikogu, Lätimaa Rahvarinde Tautas Fronte ja Leedumaa Sajūdisse täievoliliste täiskogude ühisistungid Balti Assamblee, mille eesmärk oli Baltimaade suurimate rahvaliidumiste ühise poliitika koordineerimine ning Baltimaa rahvaliidumiste demokraatlike taotluste teadvustamine Nõukogude Liidu ja maailma avalikkusele (Eestimaa Rahvarinne 1989, 3).

Tallinnas kogunenud Balti Assamblee sõnastas rea dokumentidega programmilise ühisplatvormi. Balti Assambleel vastu võetud otsused ja deklaratsioonid olid järgmised: Baltimaade rahvaste õiguste deklaratsioon; deklaratsioon Eesti, Läti ja Leedu majanduslikust iseseisvusest, kolme rahvarinde pöördumine Euroopa julgeoleku- ja koostööühendamisele osa võtvate riikide juhtide, ÜRO peasekretäri ja NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe poole (selles loodetakse, et ei hakata tegema takistusi Eesti, Läti ja Leedu riikliku suveräänsuse taastamisele läbirääkimiste teel ja nende rahvaste täievoliliste esindajate osavõtul), resolutsioon stalinismi kuritegude kohta, deklaratsioon riigi sõjaahvardusest oma rahva vastu, resolutsioon Gruusia 1989. aasta 9. aprilli sündmuste kohta, pöördumine Armeenia ja Karabahhi Komitee kallal toimunud vägivalda suhtes NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi esimehe ja NSV Liidu peaprokuröri poole, pöördumine Nõukogude Liidu demokraatlike liikumiste poole. Lisaks veel resolutsioonid, mis antud otsuseid selgitasid, ja kokkulepe Baltimaade rahvaliidumiste edasise koostöö asjus. (Koik 2004, 57)

Õiguste taastamise nõudega pöördusid kolm Balti riiki Moskva, ÜRO ja Euroopa Julgeoleku- ja Koostööõupidamise (CSCE) peasekretäri poole. 1989. aasta mais nähti Balti regiooni tulevikku kui „neutraalse ja demilitariseeritud tsooni“ tulevikku. (www.ut.ee/RSR/raadiofailid/Raadio/Maailmast2010.pdf)

Teine rõhuasetus assambleel vastu võetud dokumentides oli Balti riikide koostöö süvendamine. Samuti kutsuti Balti pagulasi üles koostööle. Baltimaade iseseisvust nähti rahuliku dialoogilise protsessina kõigi huvitatud poolte vahel ühise Euroopa kodu raames. Balti Assamblee tulemusena loodi ja kooskõlastati „Balti tee“ visioon. (www.ut.ee/RSR/raadiofailid/Raadio/Maailmast2010.pdf)

Assambleele suurema tähelepanu tõmbamiseks korraldati koos lätlaste ja leedulastega Balti tee tulejooks Vilniusest läbi Riiga ja Tallinna. Tuli süüdati Vilniuses 12. mai õhtul. Eesti-Läti piirini jõudis tulejooks 13. mail kell 14. Seda tulejooksu saab pidada Baltimaade rahvarinnete üheks esimeseks suuremaks ühisürituseks. Jooksu õnnestumine andis usku järgneva koostööks. Assambleel välja töötatud Balti tee rahumeelsuse ja parlamentaarsete meetodite rõhutamise ideoloogia vastandus selgelt mitmesugustele vägivaldsetele teedele, mis 1989. aasta algusest NSV Liidus üha enam esile tulid. Näiteks võib tuua Mägi-Karabahhi kriisi Armeenia ja Aserbaidžani vahel, NSV Liidu relvajõudude veretöö Thbilisis. (dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=parnupostimees20140712.2.4.2)

Rahvarinde eestseisuse liige Mati Hint tõi oma programmilises kõnes „Balti tee“ välja kolme Balti riigi ühistegevuse peamise lähtekoha. Hint on rõhutanud, et üksnes ühiselt enesemääramisõigust teostades ja vabade rahvastena saavad eestlased, lätlased ja leedulased olla ajalooliseks sillaks ida ja lääne vahel. Balti tee on Euroopa tee. „Balti tee on Ida ja Lääne ausate kokkulepete otsimise tee, rahvuste enesemääramisõiguste realiseerimise tee. (Arjakas 2014, 46)

3.2.2. Balti kett

Inimkett „Balti tee“, mis on ajalukku läinud Balti ketina, sai ideena alguse Baltimaade rahvarinnete suurkogunemisel ehk Balti Assambleel, mis toimus 13. ja 14. mail 1989. aastal Tallinnas. Peamine eesmärk oli iseseisvuse taastamine rahva tahte ja maailma toetusega.

Motiiviks oli veendumus, et edu on saavutatav vaid rahumeelse võitlusega Balti riikide ühisrindes. (haridus.opleht.ee/Arhiiv/7_82009/lugu1.pdf)

23. augustil 1989 läbi kolme riigi kulgenud inimkett kujunes selge sõnumiga ettevõtmiseks. See oli Balti riikide tee vabadusele, ettevõtmise mastaapsus hämmastas kogu maailma. Aktsiooni kiire korraldus näitas eeskätt Eestimaa Rahvarinde eestseisuse võimekust ja rahvarinde piirkondlike struktuuride töö- ja organiseerimisvõimet. Balti keti ettevalmistused tehti kiiresti muutavas poliitilises olukorras: sai selgeks, et Moskva NSV Liidu Rahvasaadikute Kongressil Molotovi-Ribbentropi paktile (ja selle tagajärgedele hinnangu andmiseks moodustatud komisjon ei jõua 1939. aasta augustikuuks Ida-Euroopa suurriikide huvisfäärid ümber jaganud MRP ja selle salaprotokollide tühistamiseni.

Kolm rahvarinnet seadsid 23. augustil ülesandeks (Arjakas 2014, 15):

- Demonstreerida kõigile edumeelsete jõudude ühtsust ning kindlameelset tahet Eestis ja kogu Baltikumis.
- Juhtida NSV Liidu demokraatlikult mõtlevate inimeste tähelepanu Balti vabariikide ajaloolisele saatusele ja neid tabanud vägivallale.
- Kutsuda maailma avalikkust üles toetama Balti vabariikide taotlusi ühiskonnaelu demokratiseerimiseks ning suveräänsustaotluste realiseerimiseks ühises Euroopa kodus.

Üleskutses nimetati 23. augustit protestipäevaks Baltikumi annekteerimise vastu 1939. aasta lepingu alusel (*Ibid.*, 75).

Baltimaade rahvarinnete tegevuse koordineerimiseks moodustati mais 1989 15-liikmeline kolmepoolne tegevuskomisjon. 15. juulil 1989 Pärnus toimunud esimesel koosolekul võeti vastu otsus korraldada 23. augustil 1989, Molotovi-Ribbentropi pakti (MRP) 50. aastapäeval, inimkett Tallinnast Vilniusesse. (dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=parnupostimees20140712.2.4.2)

Balti ketiga saavutati eesmärk ja Rahvarinne jätkas valitud kursil. Vastasrinne polnud veel murtud, kuid kolme Balti riigi koostöö oli selge märk ühistest püüdlustest ja eesmärkidest. Peagi ilmnis, et Baltikum oli vabaduslipu kandjana saanud eeskujuks ka teistele riikidele. 9. novembril 1989 langes Berliini müür, see sündmus oli üks kindlatest pidepunktidest vabaduse suunas liikuvate riikide jaoks. Berliini müür oli olnud nii külma sõja kui ka Euroopa lõhestatuse sümboliks. Selle langemist võis lugeda uue ajastu alguseks. (Koik 2004, 75) Balti keti järel kasvas välismaa poliitilise tipptaseme esindajate huvi Eesti tegevuse vastu. Elavnes suhtlemine Läti ja Leedu, ning välismaa korrespondentidega. Näitena saab tuua Austria parlamendidelegatsiooni visiiti Eestisse varsti pärast Balti ketti. (*Ibid.*, 75)

Balti ketti märgati kogu maailmas ning 2009. aastal kanti see UNESCO maailma mälu registrisse. UNESCO on üks ÜRO 16. eriorganisatsioonist, mis panustab rahu tagamise ja inimarengusse globaliseerivas maailmas hariduse, teaduse, kultuuri ja kommunikatsiooni vahendite kaudu. Organisatsiooni põhikiri allkirjastati 16. novembril 1945. aastal ning selle preambulis on öeldud: „Kuna sõjad saavad alguse inimese mõtetest, tuleb ka rahu kaitsta inimhõimustuse abil.“ (www.unesco.ee/unesco-2/) Eesti võeti UNESCO liikmeks 14. oktoobril 1991. Kaheksateist aastat hiljem sai Eestimaa Rahvarinde algatus sama organisatsiooni tunnustuse osaliseks. Balti kett on heaks näiteks inimhõimustuse võimekusest rahu saavutamisel. (*Ibid.*)

KOKKUVÕTE

Eestimaa Rahvarinne alustas tegevust 1988. aastal, rõhutatult perestroika toetuseks, sest Gorbatšovi algatatud uuenduskursi varjus oli lihtsam mõjule pääseda ning säilitada vähemalt mõningane tegevusvabadus, varjatud sihiga taastada iseseisvus ning omariiklus. Vastumeelsust kehtivale korrale julgeti näidata küll juba varem, 1987. aastal, kui aset leidis Hirvepargi meeleavaldus. Kuid ei see ega järgnenud aktsioonid ei moodustanud ühtset tervikut, ehkki eesmärk oli juba siis ühine. Eestimaa Rahvarinde loomise järel said kõik opositsioonimeelsed võimaluse koonduda. Rahvarindest sai kiiresti omariikluse taastamise juhtfigure. Oma tegevuses juhitud hartast ning manifestis deklareeritud põhimõtetest.

Eestimaa Rahvarinde hämmastav võime koondada rahvamassid veretuks võitluseks iseseisvuse taastamise eest äratas tähelepanu kogu maailmas. Rahvarinde läbimõeldud ning oskuslik, olusid ning rahva meelsust tunnetav toimimine võimaldas tal edu saavutada nii kodu- kui ka välismaal. Edukalt saadi kolme Balti riigi koostöö arendajaks ning kandjaks.

1988. aastal vastu võetud suveräänsusdeklaratsioonil ning 1989. aasta keeleseadusel on ajaloo ümber kirjutamise seisukohast suur tähtsust, samuti otsusel heisata Pika Hermannini torni punalipu asemel Eesti rahvuslipp. Nii riigikeel, suveräänsus kui ka sümbolika on iseseisva riigi tunnused.

Oma tegevusega äratati huvi nii Ameerikas kui ka Euroopas, lootustandvaks eeskujuks oldi teistele ikestatud riikidele. USA president Ronald Reagan avaldas 14. juunil 1988 oma kõnes solidaarsust Baltikumini vabaduspüüdlustega, Europarlament võttis 19. jaanuaril 1989 vastu Balti riike toetava deklaratsiooni.

Balti riikide koostöö tulemusena toimus 13. ja 14. mail 1989 Balti Assamblee, kus dokumenteeriti ühised eesmärgid. Õiguste taastamise nõudega pöörduiti Moskva, ÜRO ja CSCE peasekretäri poole. 23. augustil 1989 toimub Balti Assambleel ideena alguse saanud Baltimaid ühendav Balti kett. Balti riikidest oli saanud vabaduse suunas liikuv Baltikum, tervik. Bakalaureusetöö autor on seisukohal, et alates Balti Assambleest seisid Läti, Leedu ja Eesti oma iseseisvuse eest võitlemisel kõrvuti, vajadusel valmis teineteise kaitseks välja astuma.

Rahvarinde suure populaarsuse põhjuseks oli tema ideoloogia, mis haaras kaasa rahvahulki ning temaga liitumise lihtsus. Olulisematel erinevustel, mis nähtuvad Rahvarinde

kõrvutamisel talle eelnenud liikumistega, on tõepoolest lai spekter. Rahvarinne ei sidunud end ühegi kindla ideoloogia ega suunaga. Rahvarindega liitumise ainsaks eelduseks oli iseseisva vabariigi meelsus ning solidaarsus vabaduspüüdlustega, soov aidata kaasa Eesti Vabariigi iseseisvumisele. Sellistele põhimõtetele tuginemise tulemuseks oli liikmeskonna kiire kasv.

Rahvarinne lähtus oma tegevuses rõhutatult demokraatlikest põhiväärtustest ning aetas nende arendamise ühiskonnas võtmeküsimuseks. Mõistis hästi rahvusvaheliste sidemete tähtsust ning teiste riikide rolli iseseisvuse saavutamisel ning selle püsimisel. Seetõttu saab Rahvarindest kolme Balti riigi koostöö arendaja, eestvedaja ning sidemete looja läänemaailmaga.

Rahvarindest sai talle eelnenud liikumiste ideede elluviija ning tervikliku tegevuskava väljatöötaja. Rahvarinne andis välja dokumente oma tegevuse selgitamiseks, seisis hea eesmärkide jõudmise eest rahvani.

Rahvarinde tugevust iseloomustasid strateegilise tee õige valik, eesmärkide täpne seadmine ning ajastamine, tegevuse samm-sammult avardamine. Oluliseks saab pidada rahvuslikult mõtleivate reformimeelsete Eestimaa Kommunistliku Partei liikmete kaasamist ning vastastikku täiendavat koostööd kohaliku võimu esindajate ning eestimeelse majanduseliidiga.

Rahvarinde humanismist, demokraatiast kantud eesmärgid ning algatused äratasid rahvas varjul olnud initsiatiivi millega lõi aastatel 1988–1989 eeldused iseseisva Eesti Vabariigi sünniks ning püsima jäämiseks.

Käesoleva bakalaureusetöö autor vaatles ainult osaliselt Eesti Vabariigi taasiseseisvumise ning Rahvarindega seonduvat. Kõikide aspektide käsitlemine nõuab põhjalikumat uurimistööd, antud bakalaureusetöö on edasiste uuringute aluseks.

SUMMARY

RESTORATION OF INDEPENDENCE OF THE REPUBLIC OF ESTONIA – POLICY OF THE PEOPLE’S FRONT OF ESTONIA IN 1988 AND 1989

Mari Aasmäe

The People’s Front of Estonia began its activities in 1988, ostensibly to support perestroika, because it was easier to gain power in the shadow of the restructuring directions initiated by Gorbachev and maintain at least some liberties in operation, with the covert objective of restoring independence and statehood. Granted, it was dared to show dissatisfaction with the established order earlier, in 1987 when the demonstration at Hirvepark took place. However, this or the following demonstrations did not create a complete whole, even though the goal was the same even back then. After the creation of the People’s Front of Estonia, all those favouring the opposition had the opportunity to come together. The People’s Front quickly became one of the leading figures for restoring statehood. The Front was guided by the charter and principles declared in the manifest in its activities.

The extraordinary ability of the People’s Front of Estonia to bring masses of people together for a bloodless fight for restoration of independence has generated attention all over the world. The People’s Front acted in a thought-through, skilled manner, taking into account the circumstances and the feelings of the people, enabling it to succeed both home and abroad. It successfully became the developer and promoter of cooperation between three Baltic states.

The Declaration of Sovereignty, adopted in 1988, and the Language Act of 1989 have a lot of importance from the perspective of rewriting history. Also the decision to hoist the national flag in the tower of Tall Hermann instead of the red Soviet flag. The official language, sovereignty and symbols are signs of an independent state.

Attention was garnered in America and Europe alike, a hopeful example was set to other oppressed countries. US President Ronald Reagan expressed his solidarity with the

attempts of freedom of the Baltic in his speech on the 14th of June 1988, the European Parliament adopted a declaration supporting the Baltic states on the 19th of January 1989.

As a result of cooperation between the Baltic states, the Baltic Assembly takes place on the 13th and 14th of May 1989, common goals are recorded. Moscow, the UN and the CSCE Secretary General. On the 23rd of August 1989 as a result of an idea started at the Baltic Assembly, the Baltic Way takes place, joining the Baltic states. The Baltic states had become a uniform entity moving towards freedom. The author of the Bachelor's thesis is of the opinion that starting from the Baltic Assembly, Latvia, Lithuania and Estonia stood side by side, prepared to stand up to protect one another if necessary.

The more important differences evident from comparing the People's Front with preceding movements are indeed the broad spectrum. The People's Front did not tie itself with any specific ideologies or directions. The only prerequisite for joining was a pro-Republic mindset and solidarity with striving towards freedom, the desire to help the Republic of Estonia gain its independence. This resulted in the fast growth of membership.

The People's Front stressed democratic main values in its activities and placed their development as a key question in the society. It understood well the importance of international connections and the role of other countries in gaining and maintaining independence. This is why it becomes the developer of cooperation between the three Baltic states, its spearhead and creator of connections with the Western world.

The People's Front became the realiser of ideas of movements preceding it and the developer of a complete action plan. It issued a series of documents to explain its activities and bring the goals to the people.

The trumps of the People's Front were the right choice of the strategic path, precise establishing and timing of goals, expanding the activities step by step. An important factor is involving nationally inclined pro-reform members of the Estonian Communist Party (ECP) and mutually beneficial cooperation with local representatives of power and pro-Estonian economic elite.

The goals and initiatives of the People's Front, led by humanism and democracy, brought out the initiative in the people. In the years 1988–1989, the People's Front created the prerequisites for the birth and preservation of the Republic of Estonia.

The author of this Bachelor's thesis did not observe many aspects related to the restoration of independence of the Republic of Estonia and the People's Front. This paper is the basis for a more in-depth research.

KASUTATUD ALLIKAD

Raamatud

- Aare, J. (1999). Fosforiidisõda 1971–1989. Tallinn: OÜ Creare Kirille Kirjastuse AS.
- Adamson, A. & Karjahärm, T. (2008). Eesti ajaloo pöörded : dokumente ja materjale vene õppekeelele gümnaasiumile. Tallinn: Argo
- Arjakas, K. (1998). Rahvarinne. Tallinn: Eesti Keskerakond.
- Arjakas, K. (2014). Kui väikesed olid suured. Tallinn: Rahvarinde Muuseum.
- Dalos, G. (2009). Eesriie avaneb. Ida-Euroopa diktatuuride lõpp. (Verlag C. H. Beck oH G, München 2009) (Autoriõigus tõlkele Katrin Nikolajev ja Olion 2010).
- Eestimaa Rahvarinne. (1989). Balti Assamblee. /Toimetaja M. Ollisaar. Tallinn: Valgus.
- Graft, M. (2012). Impeeriumi lõpp ja Eesti taasiseseisvumine 1988–1991. Tallinn: Argo
- Graft, M. (2008). Kalevipoja kojutulek. Tallinn: Argo.
- Grigorjan, R. & Rosenfeld, I. (2004). Iseseisvuse anatoomia. Tartu: Kripta.
- Koik, L. (2004). Balti kett. Tallinn: Eesti Entsüklopeediakirjastus.
- Made, T. (2006). Ükskord niikuinii. Tallinn: Argo.
- Made, T. (2015). Eestlaste vabanemise tee. Tallinn: Tiit Made ja 20. Augusti Klubi
- Poliitika ja valitsemise alused. (2011). / Koostajad Mari-Liis Jakobson, L. Kalem, O. Lumi, Ruutsoo, T. Saarts, G. Sootla, A. Toots, R. Vetik. Tallinn: Riigiteaduste Instituut ja Tallinna Ülikool.
- Pärnaste, E. & Niitsoo, V. (1988). MRP -AEG Infobulletään. 1987-1988. Tallinn: Akadeemia Trükk.
- Rahvarinne 1988. (2008). / Koostajad E. Savisaar, R. Ruutsoo, K. Simson, A. Must, E. Terk, K. Arjakas, R. Kaljulaid, R. Veidemann, E. (S)ank. Tallinn: Tallinna Linnavalitsus.
- Savisaar, E. (2004). Peaminister. Tartu: Kleio.
- Valk, H. (2013). Kuidas Eesti NSV-st sai jälle Eesti. Tallinn: Tänapäev
- Varrak, T. (1998). Üldine poliitikateadus. Tallinn: Sisekaitseakadeemia (teine täiendatud trükk, esimene 1997).

Veidemann, R. (2001). Kusagil Euroopas. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.

Interneti allikad

Arjakas, K. 25 AASTAT Balti keti korraldamise ideest Pärnus.

<http://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=parnupostimees20140712.2.4.2> (18.04.2015)

Eestimaa Rahvarinde põhidokument. Rahvarinde Muuseum.

http://www.rahvarinne.ee/public_uploads/files/RR_teataja_nr_5_-_8.september_1988.pdf
(26.04.2015)

Eesti Roheline Liikumine. Eesti Rihelise Liikumise resolutsioon nr1.

<http://kalev35.planet.ee/ajaleht%20Maaleht/Maaleht%201988/Maaleht%20nr%2035,%201.%20september%201988.pdf> (25.04.2015)

Entsüklopeedia Eestist.

<http://www.estonica.org/et/Rahvarinne/> (1.05.2015)

Entsüklopeedia Eestist.

http://stage.estonica.ee/et/Molotovi-Ribbentropi_pakt_MRP (5.05.2015)

Kaevats, Ü. Kui Eesti oli maailmas suur.

<http://rahvarinne.ee/rr/174/> (20.03.2015)

Mis on UNESCO? UNESCO Eesti Rahvuslik Komisjon.

<http://www.unesco.ee/unesco-2/> (8.03.2015)

Molotovi-Ribbentropi pakt.

http://et.wikipedia.org/wiki/Molotovi-Ribbentropi_pakt (17.04.2015)

Nutt, M. Laulva revolutsiooni maailm.

<http://www.diplomaatia.ee/artikkel/laulva-revolutsiooni-maailm/> (21.04.2015)

Ruutsoo, R. Balti tee, 23. august 1989.

http://haridus.opleht.ee/Arhiiv/7_82009/lugu1.pdf (12.03.2015)

Ruutsoo, R. Baltimaade rahvarinnete välispoliitikast 1988-1989.

<http://www.ut.ee/RSR/raadiofailid/Raadio/Maailmast2010.pdf> (10.04.2015)

LISAD

Lisa 1. Eestimaa Rahvarinde algatusgrupi deklaratsioon

13.aprillil Eesti Televisiooni saatest "Mõtleme veel" osavõtjad osinevad initsiatiiviga luua Eesti NSV-s poliitiline massiorganisatsioon RAHVARINNE PERESTROIKA TOETUSEKS. Seda ajendas televaatajate massiline kaasalamine ja toetus saatesarjas käsitletud ideedele.

RAHVARINDE loomise eesmärgiks on toetada inimeste ärkavat initsiatiivi, nende soovi osaleda perestroika-poliitikas ja realiseerida aktiivselt NLKP Keskkomitee kurssi majanduse ning ühiskonnaelu radikaalsele uuendamisele. Lähtutakse vajadusest konsolideerida perestroikat toetavad jõud, siduda kaasa ühiskonna arengutempo kiirenemisele ning astuda vastu stalinismi retsidiividele vabariigis.

RAHVARINNE JUHINDUB kõiges NLKP strateegilisest põhilisest.

RAHVARINNE võitleb perestroika elluviimise ning ühiskonnaelu demokratiseerimise eest; võtab osa ettepanekute väljatöötamisest riigielu tähtsamates küsimustes, saadikukandidaatide ülesseadmisest ja valimiskampaaniate korraldamisest, perestroika ideede propageerimisest. RAHVARINNE aitab kaasa vahetu demokraatia ning rahva omavalitsuse arengule, sotsiaalse kontrolli tagamisele perestroika jätkumise ning süvenemise üle.

RAHVARINDESSE kutsutakse ühinema kõiki perestroikat aktiivselt toetavaid Eestimaa elanikke, sõltumata parteilisusest ja rahvusest; ühiskondlikke ja omaalgatuslikke organisatsioone, ettevõtteid ning asutusi.

Saatest osavõtjad moodustasid initsiatiivgrupi, kes koostab RAHVARINDE põhikirja ja esitab selle 25.aprilliks avalikuks aruteluks. Toetust RAHVARINDE loomise ideele saab väljendada ETV saatesarja "Mõtleme veel" toimetusele (tel. 424-564, 424-514).

A collection of handwritten signatures in black ink, arranged in a cluster. The signatures are cursive and vary in size and orientation, representing the members of the initiative group.

Allikas: (Rahvarinde Muuseumi ekspositsioon)

Lisa 2. Rahvarinde toetuskaart

Eesti tee — Nõukogude vabariigist — vabaks riigiks — VABARIIGIKS

Путь Эстонии — от республики Союза Советов к самостоятельной государственности — Эстонской Республики.

Eesti tee iseseisvuse taastamisel.

- 1. Kohalike omavalitsuste ja Ülemnõukogu demokraatlik moodustamine.*
- 2. Eesti praeguse riikliku staatuse juriidiliselt õige fikseerimine ja poliitiline tunnustamine.*
- 3. Eesti iseseisvuse kui legaalse arenguperspektiivi tunnustamine referendumi väljakuulutamisega. Ülemnõukogu muutumine Asutavaks Koguks.*
- 4. Eesti poliitiliste jõudude läbirääkimised referendumi tulemuste elluviimise vormide kohta, kõigi Eesti iseseisvumist toetavate poliitiliste jõudude foorumi ellukutsumine.*
- 5. Referendumi usaldusvärsusele vajalike garantiide loomine Nõukogude Liidu valitsuse ja rahvusvaheliste organisatsioonide poolt.*
- 6. Läbirääkimised ja kokkulepe N. Liidu valitsusega referendumitulemuste elluviimise korra ja lepingu tingimuste kohta.*
- 7. F. referendumi läbiviimine iseseisvumise küsimuses (osa võtavad eestlased või Eesti Vabariigi kodanikud ja nende järglased).*
- 8. Ajutise rüüglepingu sõlmimine Eesti Asutava Kogu ja Nõukogude Liidu valitsuse vahel (kuni iseseisvumiseni kindlaksmääratud ajal).*
- 9. Eesti kodakondsuse kehtestamine.*
- 10. Eesti arengumudeli väljaarendamine majanduses ja poliitikas.*
- 11. Eesti välissuhete süsteemi väljaarendamine Itta ja Läände.*
- 12. Eesti demilitariseerimise järk-järguline elluviimine.*
- 13. Iseseisva Eesti riigikorra määratlemine (II — põhiseaduserferendum kõigist rahvustest Eesti kodanike osavõtul).*
- 14. Iseseisva Eesti Vabariigi väljakuulutamine.*

Allikas:([www.rahvarinne.ee/public_uploads/files/87/Toetuskaart\(2\).jpg](http://www.rahvarinne.ee/public_uploads/files/87/Toetuskaart(2).jpg))